

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI

CAUZA G *contra* FRANȚEI

Cererea nr. 15312/89

Hotărâre **27 septembrie 1995**

În cauza G. c. Franței (nr. 2)¹,
Curtea europeană a Drepturilor Omului, constituită, în conformitate cu articolul 43 din Convenția pentru apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților fundamentale („Convenția”) și cu clauzele pertinente din regulamentul său A², într-o cameră alcătuită din următorii judecători:

Dnii R. Ryssdal, *președinte*,
Thór Vilhjálmsson,
F. Matscher,
L.-E. Pettiti,
A. Spielmann,
Dna E. Palm,
Dnii A.N.Loizou,
B. Repik,
U. Lõhmus,
precum și Dl H. Petzold, *grefier*

După ce a deliberat în camera de consiliu la 27 aprilie și la 31 august 1995,

A adoptat această hotărâre la această ultimă dată:

PROCEDURA

1. Cauza a fost transmisă Curții de către Comisia europeană a Drepturilor Omului („Comisia”) la 9 septembrie 1994, în termenul de trei luni prevăzut de articolele 32 § 1 și 47 din Convenție. La originea cauzei se află o plângere (nr. 15312/89) îndreptată împotriva Republicii franceze, introdusă la Comisie la 19 iulie 1989 de către cetățeanul acestui Stat, Dl G., în temeiul articolului 25.

Cererea Comisiei face trimitere la articolele 44 și 48 precum și la declarația Franței prin care este recunoscută jurisdicția obligatorie a Curții (articolul 46). Ea are drept scop obținerea unei decizii asupra punctului de a ști dacă faptele expuse în cauză prezintă o încălcare din partea Statului reclamat a prevederilor articolului 7 § 1 din Convenție.

¹ Cauza poartă numărul 29/1994/476/557. Primele două cifre indică poziția cazului pe lista cazurilor transmise Curții în anul corespunzător (a doua cifră). Ultimele două numere indică poziția cazului transmis Curții de la crearea sa și pe lista cererilor inițiale corespunzătoare la Comisie

² Regulamentul A se aplică tuturor cauzelor deferite Curții până la intrarea în vigoare a protocolului 9 și, după această dată, doar cauzelor care vizează Statele care nu sunt legate prin acest Protocol. El corespunde regulamentului intrat în vigoare la 1 ianuarie 1983 și amendat de atunci de mai multe ori.

2. Răspunzând invitației prevăzute în articolul 33 § 3 d) din regulamentul A, reclamantul și-a manifestat dorința de a participa la proces și a desemnat un reprezentat (articolul 30).
3. Camera constituită îi includea cu drepturi depline, pe Dl L.-E. Pettiti, judecător ales cu cetățenie franceză (articolul 43 din Convenție), și Dl R. Ryssdal, președintele Curții (articolul 21 § 3 b) din regulamentul A). La 24 septembrie 1994, acesta a tras la sorți numele celorlalți șapte judecători: Dnii Thór Vilhjálmsson, F. Matscher, A. Spielmann, Dna E. Palm, Dnii A.N. Loizou, B. Repik, U. Lõhmus, în prezența grefierului (articolele 43 *in fine* din Convenție și 21 § 4 din regulamentul A).
4. În calitate de președinte al camerei (articolul 21 § 5 din regulament), Dl Ryssdal a consultat prin intermediul grefierului agentul Guvernului francez („Guvernul”), avocatul reclamantului și delegatul Comisiei cu privire la organizarea procedurii (articolele 37 § 1 și 38). În conformitate cu ordonanța emisă în consecință, grefierul a primit, la 30 ianuarie 1995, memoriul Guvernului, iar la 3 februarie pe cel al reclamantului. La 8 februarie, reclamantul a informat grefierul că nu va asista la ședință și nu va participa la proces (paragraful 2 de mai sus). La 28 februarie, președintele a acceptat cererea reclamantului de a nu-i divulga identitatea. La 8 martie, secretarul Comisiei a informat grefierul că delegatul său își va exprima opinia în cadrul ședinței.
5. La 24 martie 1995, Comisia a întocmit piesele procesului desfășurat în fața sa; după cum a solicitat grefierul urmând instrucțiunile președintelui.
6. În conformitate cu decizia președintelui, la 25 aprilie 1995, la Palatul Drepturilor Omului din Strasbourg au avut loc audieri publice. Curtea s-a reunit prealabil într-o ședință de pregătire.

S-au prezentat:

- *pentru Guvern*
Dra M. Picard, magistrat detașat
la direcția afaceri juridice
a ministerului Afacerilor externe, *agent,*
Dna M. Dubrocard, magistrat detașat la direcția
afaceri juridice a ministerului
Afacerilor externe,
Dl G. Bitti, împuternicit cu misiuni în serviciul
pentru afaceri europene și internaționale
al ministerului Justiției, *consilieri,*
- *pentru Comisie*
Dl B. Marxer *delegat,*

Curtea a audiat declarațiilor Dlui Marxer și ale Dnei Picard.

ÎN FAPT

I. CIRCUMSTANȚELE SPEȚEI

7. Inspectorul serviciului pentru eliberarea permiselor de conducere, Dl G. a fost acuzat la 14 decembrie 1980 de corupție pasivă pentru faptul că a eliberat permise de conducere în schimbul unor sume de bani (articolul 177 din codul penal, paragraful 12 de mai jos).

Pe parcursul investigațiilor și în urma rechizitoriului supletiv, judecătorul de instrucție la acuzat de „corupție pasivă prin solicitarea relațiilor sexuale” precum și de atentat la pudoare cu violență sau constrângere (paragraful 13 de mai jos) asupra persoanei P., candidat la permis de conducere. El s-a bazat, cât privește cel de-al doilea punct, pe articolul 333 din codul penal așa cum reieșea din legea din 23 decembrie 1980 (paragraful 14 de mai jos). Lui i se reproșă în special faptul că a supus, la 14 noiembrie 1980, actelor de sodomie o femeie tânără afectată de o întârziere mintală. La epoca săvârșirii lor, acțiunile în chestiune erau calificate ca atentat la pudoare și nu ca viol.

8. La 8 noiembrie 1982, instanța corecțională de la Rennes l-a condamnat la o pedeapsă de cinci ani privare de libertate, dintre care doi au fost suspendați, pentru corupție pasivă din partea unui cetățean imputernicit cu responsabilități în cadrul unui serviciu public și atentare la pudoare comise cu violență sau constrângere de către o persoană cu autoritate. Realizând aceasta, instanța a aplicat legea din 23 decembrie 1980 (paragraful 14 de mai jos).

Curtea de Apel din Rennes a confirmat decizia printr-o hotărâre din 14 noiembrie 1983.

Curtea de casație a casat această hotărâre la 26 februarie 1985 pentru lipsa de răspuns la excepțiile de nulitate survenite, și a retrimis cauza către curtea de apel din Angers.

9. Printr-o hotărâre din 22 ianuarie 1987, jurisdicția a respins aceste excepții. Ea a respins acuzațiile de corupție pasivă prin solicitarea relațiilor sexuale și a declarat reclamantul cupabil de corupție pasivă prin acceptarea mitei precum și de atentate la pudoare prin constrângere și abuz de putere asupra persoanei P. Reducând pedeapsa, ea l-a condamnat de Dl G. la trei ani de închisoare în virtutea legii nr. 80-1041 din 23 decembrie 1980, intrată în vigoare după data la care au fost săvârșite faptele (paragraful 14 de mai jos).
10. Reclamantul a sesizat din nou Curtea de casație. Cel de-al patrulea și ultimul recurs al său era întemeiat astfel:

„Încălcarea articolelor 7 din Declarația Drepturilor Omului și ale Cetățeanului, 4, 332 și 333 din codul penal în formularea aplicabilă la epoca faptelor, și 593 din codul de procedură penală, din lipsă de motive și bază legală;

În ceea ce privește faptul că în hotărârea atacată acuzatul a fost învinuit de atentat la pudoare asupra persoanei P. la 14 noiembrie 1980;

(...)

Până la intrarea în vigoare a legii nr. 80-1041 din 23 decembrie 1980, nici o dispoziție a codului penal nu reprima atentatul la pudoare comis *prin constrângere*, dacă nici un act de violență nu fusese exercitat împotriva persoanei, care constituia obiectul acestei constrângeri; nimeni cu putea fi declarat vinovat de fapte care nu constituiau o infracțiune prin lege înainte de comiterea lor, faptele de atentat la pudoare prin constrângere reproșate inculpatului nefiind, la epoca faptelor, elemente constituive ale vreunei infracțiuni penale, nici starea de deficiență mintală a „victimei” nefiind o circumstanță agravantă a acestei infracțiuni și astfel nu putea fi reprimată în această calitate; prin faptul că Curtea de apel s-a pronunțat astfel, ea a încălcat principiul legalității delictelor și pedepselor.”

11. La 25 ianuarie 1989, Curtea de casație a respins recursul. Ea a explicat refuzul prin următoarele motive:

„considerarea declarării de culpabilitate în calitate de prevenire [a corupției pasive] justifică pedeapsa pronunțată; în conformitate cu dispozițiile articolului 598 din codul de procedură penală [paragraful de mai jos], nu este necesar de a examina cel de-al patrulea recurs în anulare prezentat de apelant.”

II. DREPTUL ȘI PRACTICA INTERNĂ PERTINENTE

A. Corupția funcționarilor publici

12. Articolul 177 1° din codul penal prevede:

„Va fi pedepsit cu o privațiune de libertate pe un termen de la doi la zece ani și cu o amendă dublă valorii promisiunilor acceptate sau a obiectelor primite sau cerute, fără ca această amendă să fie mai mică de 1 5000 F, oricine care va solicita sau accepta oferte sau promisiuni, va solicita sau primi cadouri sau donații pentru:

1° Fiind investit cu un mandat electiv, funcționarul public de ordin administrativ sau judiciar, militar sau asimilat, agent sau prepus al unei administrații publice sau al unei administrații plasate sub controlul unei autorități publice, sau cetățeanul responsabil de un serviciu public, să execute sau să se abțină de la executarea funcțiilor sale sau a unei sarcini, echitabile sau nu, dar care nu este acoperită de salariu.”

B. Atentate la moravuri

1. Prevederile aplicabile la epoca faptelor

13. Codul penal cuprindea următoarele prevederi:

Articolul 331

„Orice atentat la pudoare consumat sau tentativă de violență împotriva personalității unui copil de un sex sau altul având vârstă sub cincisprezece ani va fi pedepsit cu închisoare pe un termen de la cinci la zece ani.

Va fi supus aceleiași pedepse, atentatul la pudoarea comisă de către orice ascendent asupra personalității unui minor, chiar cu o vârstă mai mare de cincisprezece ani, dar necăsătorit.

Fără a prejudicia pedepsele mai grave prevăzute de alineatele precedente sau de către articolele 332 și 333 din prezentul cod, va fi pedepsit cu o privațiune de libertate pe un termen de la șase luni la trei ani și cu o amendă de la 60 F și 15 000 F oricine va fi comis o acțiune indecentă sau împotriva naturii cu un individ de sexul său cu o vârstă mai mică de douăzeci și unu de ani.”

Articolul 332

„Orice persoană care a comis o infracțiune de viol va fi pedepsit cu închisoare pe un termen de la zece la douăzeci de ani.

Dacă infracțiunea a fost comisă împotriva personalității unui copil mai mic de cincisprezece ani împliniți, infractorul va fi supus pedepsei maxime de închisoare pe un termen de la zece la douăzeci de ani.

Orice persoană care a comis un atentat la pudoare, consumat sau un atentat cu violență împotriva indivizilor de un sex sau altul, va fi pedepsit cu închisoare pe un termen de la cinci la zece ani.

Dacă infracțiunea a fost comisă împotriva unui copil având vârsta sub cincisprezece ani împliniți, infractorul va fi supus unei pedepse privative de libertate pe un termen de la zece la douăzeci de ani.”

Articolul 333

„Dacă infractorii sunt ascendenți ai persoanei asupra căreia a fost comis atentatul, dacă ei aparțin clasei care au autoritate asupra lor, dacă ei sunt învățătorii sau servitori salariați, sau servitori salariați ai persoanelor menționate mai sus, dacă ei sunt funcționari sau conducătorii unui cult, sau dacă acuzatul, oricine ar fi, a fost ajutat la săvârșirea infracțiunii de către una sau mai multe persoane, pedeapsa va constitui privarea de libertate pe un termen de la zece la douăzeci de ani în cazul prevăzut la primul alineat al articolului 331, și închisoarea pe viață în cazul prevăzut de articolul precedent.”

Noțiunile de viol și atentate la pudoare nefiind definite de lege, jurisprudența a precizat acești termeni. Astfel, ea a asimilat constrângerea sau violența morală cu violența fizică. În consecință, infracțiunile erau constituite de la momentul când erau comise în lipsa consimțământului victimei (hotărârile camerei penale a Curții de casație din 5 iulie 1838, Buletinul nr. 191, din 27 septembrie 1860, Buletinul nr. 219, din 25 iunie 1857, Buletinul nr. 240, din 27 decembrie 1883, Buletinul nr. 295, din 17 noiembrie 1960, Buletinul nr. 528).

2. Prevederile ulterioare

14. Modificate prin legea nr. 80-1041 din 23 decembrie 1980, intrată în vigoare la 24 decembrie 1980, articolele 332 și 333 din codul penal de acum înainte au următorul conținut:

Articolul 333

„Orice act de penetrație sexuală, indiferent de natura sa, comis asupra altei personalități, prin violență, constrângere sau surprindere, constituie un viol.

Violul va fi pedepsit cu o pedeapsă privativă de libertate pe un termen de la cinci la zece ani.

Totodată, violul va fi pedepsit cu privarea de libertate pe un termen de la zece la două zeci de ani dacă el a fost comis fie asupra unei persoane vulnerabile în mod particular din cauza sarcinii, unei maladii, unei infirmități sau unei deficiențe fizice sau mentale, fie asupra unui minor de cincisprezece ani, fie sub amenințarea cu o armă, fie de către doi sau mai mulți autori sau complici, fie de către un ascendent legal, natural sau adoptiv al victimei sau de către o persoană cu autoritate asupra ei sau de o persoană care a făcut abuz de autoritate în virtutea funcțiilor sale.”

Articolul 333

„Orice alt atentat la pudoare comis sau tentativa cu violență, constrângere sau surprindere asupra unei persoane, alta decât un minor de cincisprezece ani, va fi pedepsit cu o privațiune de libertate de la trei la cinci ani și cu o amendă de la 6 000 F la 60 000 F sau doar cu una din aceste pedepse.

Totodată, atentatul la pudoare definit la primul alineat va fi pedepsit cu privarea de libertate de la cinci la zece ani și cu o amendă de la 12 000 F la 120 000 F sau doar cu una din aceste două pedepse dacă el a fost comis sau atentat fie asupra unei persoane vulnerabile în mod particular din cauza unei maladii, unei infirmități sau unei deficiențe fizice sau mintale sau care este însărcinată, fie sub amenințarea unei arme, fie de către un ascendent legitim, natural sau adoptiv al victimei sau de către o persoană cu autoritate asupra ei, fie de către doi sau mai mulți autori sau complici, fie de către o persoană care a abuzat de autoritate în virtutea funcțiilor sale.”

Legea nouă a redus infracțiunea de atentat asupra pudorii, mai înainte calificată ca crimă, la o infracțiune mai puțin importantă (delict).

C. Neaplicarea cumulului de pedepse

15. Codul penal prevede în articolul 5 că „în caz de condamnare de mai multe crime sau delikte, este pronunțată pedeapsa cea mai severă”. Acest principiu de necumulare a pedepselor servește parțial drept bază a teoriei pedepsei justificate consacrată prin articolul 598 din codul de procedură penală, care prevede:

„Dacă o pedeapsă pronunțată este aceeași ca cea prevăzută de legea care se aplică infracțiunii, nimeni nu poate cere anularea hotărârii sub pretextul existenței unei erori în citarea textului legii.”

Astfel, Curtea de casație va justifica dispozitivul unei hotărâri de condamnare în cazul în care pedeapsa pronunțată este identică cu cea pe care judecătorul fondului a fixat-o dacă nu a fost comisă o eroare de calificare. În cazul condamnării pentru mai multe infracțiuni, ea nu va examina recursul bazat pe eroare și îndreptat împotriva unei infracțiuni, dacă pedeapsa pronunțată este justificată de alte infracțiuni (hotărârile camerei penale a Curții de casație din 25 septembrie 1890, Buletinul nr. 196, din 30 octombrie 1925, Culegerea Dalloz 1926, pag. 6, din 25 martie 1927, Culegerea Dalloz 1927, pag. 287, din 7 noiembrie 1931, Culegerea Dalloz 1931, pag. 559).

PROCEDURA ÎN FAȚA COMISIEI

16. Dl G. a sesizat Comisia la 19 iulie 1989 (plângerea nr. 15312/89). El a pretins că condamnarea sa pentru o acțiune care, la momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune conform legislației în vigoare constituia o încălcare a articolului 7 din Convenție. El se plânga și de încălcarea dreptului său la un proces echitabil, garantat prin articolul 6 § 1 din Convenție, pe motiv că Curtea de casație a respins recursul său bazându-se pe nerespectarea principiului legalității delictelor și pedepselor, în aplicarea „teoriei pedepsei justificate”.
17. La 5 mai 1993, Comisia a declarat admisibilă prima plângere și a declarat-o inadmisibilă pe cea de-a doua. În raportul său din 29 iulie 1994 (articolul 31), ea a conchis, în unanimitate, că nu a avut loc încălcarea articolului 7. textul integral al avizului său este anexat la prezenta hotărâre.

CONCLUZIILE PREZENTATE CURȚII

18. În memoriul său, Guvernul a cerut Curții

„să stabilească, în conformitate cu avizul emis de către Comisie în raportul său din 29 iunie 1994, că plângerea invocată în baza încălcării articolului 7 § 1 din Convenție este neîntemeiată, condamnarea reclamantului nefiind pronunțată în detrimentul principiului legalității delictelor și pedepselor”.

ÎN DREPT

1. OBIECTUL LITIGIULUI

19. Dl G. a invitat Curtea să reexamineze cererea sa cu privire la plângerea în baza articolului 6 § 1 din convenție. Guvernul a răspuns că Comisia a declarat inadmisibilă plângerea în cauză (paragraful 17 de mai sus).
20. În sistemul Convenției, obiectul litigiului deferit Curții este delimitat prin decizia Comisiei cu privire la admisibilitate (vezi, printre altele, hotărârile Powell și Razner c. Regatului Unit din 21 februarie 1990, seria A nr. 172, pag. 13-14, § 29, și Helmers c. Suediei din 29 octombrie 1991, seria A nr. 212-A, pag. 13, § 25). Or Comisia nu a acceptat plângerea menționată mai sus. Curtea nu este deci competentă să o examineze. În rest, decizia de inadmisibilitate pronunțată de către Comisie este definitivă și nu poate fi supusă nici unui recurs.

II CU PRIVIRE LA ÎNCĂLCAREA PRETINSĂ A ARTICOLULUI 7 § 1 DIN CONVENȚIE

21. Reclamantul s-a plâns că fusese condamnat pentru o acțiune care, la momentul săvârșirii, nu constituia o infracțiune conform legislației în vigoare. Astfel, pedeapsa privativă de libertate la care a fost supus în conformitate cu legea din 23 decembrie 1980, posterioară acțiunii date, încalcă articolul 7 § 1 din Convenție, care prevede:

„Nimeni nu poate fi condamnat pentru o acțiune sau o omisiune care, în momentul în care a fost săvârșită, nu constituia o infracțiune, potrivit dreptului național sau internațional. De asemenea, nu se poate aplica o pedeapsă mai severă decât aceea care era aplicabilă la momentul săvârșirii infracțiunii.”

Guvernul și Comisia și-au demonstrat dezacordul.

22. În opinia Guvernului, jurisdicțiile penale sesizate de cauză au recurs la principiul retroactivității legii penale mai blânde (*in mitius*), care nu este prevăzut de articolul 7 din Convenție, dar care este garantat de articolul 15 din Pactul Națiunilor Unite relativ la drepturile civile și politice, formulat astfel: „Dacă, ulterior comiterii infracțiunii, legea

prevede aplicarea unei pedepse mai blânde, delincventul trebuie să beneficieze de aceasta.” Într-o decizie din 19 și 20 ianuarie 1981 (decizia 80-127 DC, Rec. 15), Consiliul constituțional a precizat temeiul acestui principiu bezându-se pe articolul 8 din Declarația drepturilor omului și ale cetățeanului din 1789, conform căruia „legea nu trebuie să stabilească decât pedepse stricte și necesare în mod evident”; el a considerat că „faptul de a nu aplica, față de infracțiunile comise în virtutea legii vechi, noua lege penală, mai blândă, înseamnă să permită judecătorilor să pronunțe pedepse prevăzute de legea veche și care, chiar conform aprecierilor legislatorului, nu mai sunt necesare”.

Astfel în ceea ce privește incriminarea, faptele reproșate reclamantului au fost calificate ca atentate la pudoare prin constrângere, în conformitate cu calificarea pe care ele puteau s-o primească sub incidența legii vechi așa cum erau în mod constant interpretate de instanțele judecătorești; în virtutea legii din 23 decembrie 1980, ele trebuiau să constituie un viol. În ceea ce privește reprimarea, reclamantul avea dreptul, în virtutea legii aplicabile în momentul faptelor, să fie trimis în fața curții cu jurați, din cauza naturii faptelor date și riscând o închisoare pe viață, ținând cont de circumstanțele agravante de abuz de putere. Or Dl G. a profitat de faptul că noua lege reducea infracțiunea respectivă la una mai puțin gravă (delict) și prevedea penalități mai puțin severe. Beneficind de dispozițiile mai blânde ale noii legi în comparație cu legea veche, el nu avea temei pentru a înainta vreo plângere.

23. Comisia a considerat, pe de o parte, că dispozițiile care prevedeau infracțiunea penală reproșată reclamantului corespundeau condițiilor de accesibilitate și previzibilitate ale legii penale și, pe de altă parte, că condamnarea inculpatului nu a vut loc în contradicție cu principiul legalității delictelor și pedepselor.
24. Conform jurisprudenței Curții, articolul 7 § 1 din Convenție consacră, într-un mod general, principiul legalității delictelor și pedepselor și interzice, în particular, aplicarea retroactivă a legii penale atunci când ea se operează în detrimentul acuzatului (hotărârea Kokkinakis c. Greciei din 25 mai 1993, seria A nr. 260-A, pag. 22, § 52).
25. În circumstanțele speței, Curtea, împreună cu Comisia, consideră că faptele reproșate reclamantului intrau în câmpul de aplicare a articolelor 332 și 333 în redacție veche, care satisfăceau exigențele de previzibilitate și accesibilitate (vezi, *mutatis mutandis*, hotărârile Müller și alții c. Elveției din 24 mai 1988, seria A nr. 133, p.20, § 29, și Salabiaku c. Franței din 7 octombrie 1988, seria A nr. 141-A, pag. 16-17, § 29). În conserință există o justisprudență constantă a Curții de casație, publicată deci accesibilă, în ceea ce privește noțiunile de violență și abuz de putere. Cât privește conceptul de violență, noua lege, în articolele 332 și 333 din noul cod penal, pur și simplu a confirmat jurisprudența.
26. Curtea constată că faptele reproșate reclamantului cad sub incidența noii legi. Pornind de la principiul aplicării legii mai blânde atât pentru incriminare cât și pentru represieune, jurisdicțiile naționale au aplicat în domeniul represiei articolul 333 din noul cod penal, care a diminuat infracțiunea reproșată Dlui G., care mai înainte erau infracțiuni grave (paragrafele 13 și 14 de mai sus). Aplicarea sa, la sigur retroactivă, a fost deci favorabilă reclamantului.
27. În concluzie, nu a fost stabilită o încălcare a articolului 7 § 1 din Convenție.

PENTRU ACESTE MOTIVE, CURTEA, ÎN UNANIMITATE,

1. *Hotărăște* că nu este competentă să examineze plângerea înaintată în baza articolului 6 § 1 din Convenție;

2. *Hotărăște* că nu a avut loc încălcarea articolului 7 § 1 din Convenție.

Redactată în franceză și engleză, apoi pronunțată în cadrul audierii publice la Palatul Drepturilor Omului de la Strasbourg, la 27 septembrie 1995.

Semnat: Rolv Ryssdal
Președinte

Semnat: herbert Petzold
Grefier